

ATELIER 12

Fedor Šili

NOĆNA STRAŽA

Režija: Boris Liješević

Fedor Šili

NOĆNA STRAŽA

Reditelj: Boris Liješević
Dramaturškinja: Jelena Mijović
Scenografkinja: Valentina Popržan
Kostimografkinja: Dragana Lađevac
Kompozitor: Stefan Ćirić
Organizatorica: Jelena Tvrtković
Asistentkinja reditelja: Milana Matejić
Asistent reditelja: Nikola Mihailović
Asistentkinja kostimografkinje: Vesna Slavnić
Organizator na praksi: Lazar Nenadić

Podela:
MILOŠ VLADISAVLJEVIĆ,
pater familias.....**NENAD ĆIRIĆ**
MARIJA VLADISAVLJEVIĆ,
njegova ćerka.....**JELENA STUPLJANIN**
NINA VLADISAVLJEVIĆ,
njegova ćerka.....**JELENA PETROVIĆ**
PETAR VLADISAVLJEVIĆ,
njegov sin.....**UROŠ JAKOVLJEVIĆ**
GROF ANDRENJI IŠTVAN,
mađarski plemić.....**GORDAN KIČIĆ**
ANDRENJI MAGDA,
njegova tetka.....**GORICAPOPOVIĆ**
MARKIZA JELICA STRATIMIROVIĆ –
D'AGOSTINO.....**JELENA ĐOKIĆ**
MILENKO
VIĆENTIJEVIĆ.....**BOJAN ŽIROVIĆ**
SOFIJA
PETROVIĆ.....**TAMARA DRAGIČEVIĆ**
TORVALD
HJORVALDSON.....**STEFAN BUNDALO**

Inspicijentkinja i suflerka:
Jovana Popović

Dizajn svetla: Radomir Stamenković
Dizajn zvuka i realizacija zvuka:
Lidija Mirović
Maska i šminka: Dubravka Bušatljija
Dizajn plakata: New Moment

Premijera: 29.03.2018.
Pozorište Atelje 212
Scena Mira Trailović
Sezona 2017/18.

FEDOR ŠILI

Rođen 1983. u Beogradu.

Završio Akademiju umetnosti, odsek dramaturgija, na klasi profesora Siniše Kovačevića, 2005. godine.

Izvedene drame:

Beograd – London, u okviru projekta Beogradske priče 04, SKC, u režiji Borisa Liješevića.

Čarobnjak, Narodno pozorište Sombor, u režiji Borisa Liješevića.

Dramatizacije:

Šandor Maraji, Mir na Itaki, Pozorište Čiki Gergelj, Temišvar.

Aleksandar Puškin, Evgenije Onjegin, Pozorište mladih, Novi Sad.

Dramaturg:

Boris Liješević i Jelena Kislovski Liješević, Plodni dani, Atelje 212 / Kulturni centar Pančevo, sa Brankom Dimitrijevićem. Karlo Goldoni, Sluga dvaju gospodara, Grad teatar Budva / Srpsko narodno pozorište Novi Sad / Narodno pozorište Toša Jovanović Zrenjanin, sa Brankom Dimitrijevićem.

Peti park, BITEF Teatar / BELEF, sa Stelom Mišković.

Dobitnik Sterijine nagrade za najbolji tekst 2013. godine za Čarobnjaka.

Drama Čarobnjak štampana je u časopisu Scena.

KOMEDIJA, TRAGEDIJA, DADA

Komedija

„Komedija je podražavanje nižih karaktera, ali ne u punom obliku onoga što je rđavo, nego onoga što je ružno, a smešno je samo deo toga. Jer smešno je neka greška i rugoba koja ne donosi bola i nije pogubna: na primer: smešna ličina (maska), to je nešto ružno i nakazno, ali ne boli“, kaže Aristotel u Poetici.

Van svakog drugog do onog neposredno datog konteksta, „Noćna straža“ Fedora Šilija ne mora da boli. Smeštena u tridesete godine XX veka, u predratni Beograd, u višu klasu formiranu od propalih skorojevića, razmaženih potomaka, lažne aristokratije, nadmenog dadaističkog pesnika upitnog talenta sa bratskim vezama u vlasti, udavače nimfomanke sa brakom stečenom titulom, komunistkinje iz pomodarstva, apriornih poznavalaca i ljubitelja umetnosti i časnog Skandinavca naslednika robovlasnika, ova komedija na prvi pogled van je naših svakodnevnih života i društvenih problema. Svet dekadentnih i razvratnih članova porodice Vladisavljević i njihovih gostiju dovoljno je daleko od nas samih da možemo da mu se smejemo bez opasnosti da ćemo se u njemu prepoznati, i da će taj smeh postati kiseo i gorak. Sam pisac kao da je ove čudne likove skupljao redom iz Letećeg cirkusa Montija Pajtona, Hogara, Opasnih veza, Sterije, francuskih vodvilja... dao im logičko promišljanje ravno družini Alana Forda i smestio u vilu na Dedinju. Oni su šarmantni u svojoj beskrupuloznosti, lažu čim zinu, brčkaju

se u licemerstvu, opuštenu varaju i krađu, sa osmehom ponižavaju jedni druge, i glupi i neobrazovani i na prosjačkom štapu, ali i dalje uspešno gaze i svim sredstvima grabe do cilja. Ciljevi nisu uzvišeni, ali ko je rekao da moraju biti uzvišeni da bi opravdali sredstva. Jezik komada je duhovit i britak, katkad i bukvalan, radnja često vodviljska, ali i puna slepstik gegova, apsurdnih obrta i iznenađujućih situacija, karakteri, okićeni manama, dosledno ih i sa ponosom nose. Neki naopaki svet u Noćnoj straži. Ugladjeni, simpatični i naglavačke postavljenih etičkih normi.

Možemo im se smežati bezbrižno, sa bezbedne udaljenosti.

Tragedija

Ako priđemo malo bliže, a ipak se potpuno ne prepustimo iluziji koju pozorište, tradicionalno, nudi, stvari će možda izgledati malo drugačije. Taj predratni Beograd, zapravo je 1934. godina, a zemlja zbivanja je Kraljevina Jugoslavija. Godinu dana pre toga Hitler je postao nemački kancelar, a već 1934. ukinuo mesto predsednika države i postao vođa nemačkog Rajha i naroda. U Marseju je, 9. oktobra 1934. godine, prilikom prve zvanične posete Francuskoj, ubijen jugoslovenski kralj Aleksandar I Karađorđević. Ti burni događaji ne utiču ni malo na junake Noćne straže. Zauzeti grabežom, sticanjem i sebičnjaklukom, nošeni pohlepom, lako će se prikloniti nekom novom poretku, ideologiji

i vlasti. To je ta sorta. Ni dostojanstva, ni poštenja, ni morala. U ovoj drami, čast je, bar nominalno, i kredo i oružje Skandinavca. Bukvalno. Ostali junaci su oni ljudi za koje niste sigurni da je moguće da baš takvi postoje. Oni za koje ćete izgovoriti „Koji su to ljudi?“. Baš oni za čije potomke postavljamo isto pitanje. To su ti. Preci ovih „Koji su to ljudi?“ današnjih i ovdašnjih. Onih koji su, van svake logike, postali mera svih stvari, dok smo se, naivni i zapanjeni, smejali njihovoj gluposti, lažima i bezobrazluku. Možda se, umesto tekućim događajima treba baviti poreklom stvari, naravima i karakterima? Locirati dislocirane, pa proveriti da li im jednako možemo smežati kada smo savremenici. Jer, piše Isidora Sekulić u Kronici palanačkog groblja: „Kao da nije pravilo i zakon na ovoj zemlji da se porodice sve od reda najzad iznuravaju u poslednjim smešnim ili jadnim potomcima! To je zakon sveukupne istorije čovekove: sve jako ili veliko završi naposljetku tragedijom ili komedijom, jer drukčijeg završetka nema. A posmatrač je često neki buđav naraštaj, koji nema hrabrosti da zna da pod drugim i novim imenima on, naraštaj, vodi poreklo od onih nesrećnika ili propalica, njihovim se novcem školuje i diči, a grobove im kad tad prekopava.“

Fedor Šili je napisao jednu neobičnu komediju koja je, možda, i samo jedan čin neke veće tragedije. Pod istim naslovom, sa svim mogućim asocijacijama na koje Noćna straža navodi.

A ne treba zaboraviti da se komad zove Noćna straža.

Dada

Pokušamo li, sledeći dadaiste, a važan lik u Noćnoj straži je upravo dadaista, da izbegnemo zamke standardizacije i gotovih jezičkih određenja, pa ovaj komad ili ovu predstavu posmatramo kao živi organizam kome tek treba izmisliti ime, možda se možemo i složiti da je izvrnuti moralni sistem kome se smejemo, ili pak u kome se prepoznavamo, zapravo početak anarhije, pobune protiv agonije i samrtnog grča ove epohe. A dadaista se raduje čak i najproblematičnijim oblicima pobune, i tamo gde "za šičardžiju počinju strah i nečista savest, za dadaistu počinju iskreni smeh i blaga pomirljivost." - kaže Hugo Bal, koji, u prilog tezi da se ugled metafizike načisto srozao, tvrdi da je još 1914. svojim očima video imalin sa nazivom „Stvar po sebi“. Njegovom neposrednom iskustvu sa imalinom „Stvar po sebi“ možemo da dodamo i ponovo popularne kuvarice sa duhovitim (i svesno parafraziranim) natpisom „Domaćice, manje zbori, neće ručak a priori“. Sto godina od nastanka Dadaizma, život je ograničen i sputan, u moralnom i filozofskom revoltu vapimo za praskom smeha, za slobodom.

Dada rađanje komedije iz duha tragedije.

Jelena Mijović

REČ REDITELJA

Komedija nije tek bilo koja predstava koja izaziva smijeh. Već komad koji počiva na preciznom mehanizmu u kome jedni drugima rade iza leđa, smišljaju prevare, služe se lažima, kuju planove, prave spletke a ne vide da samouvjereni i zadovoljni zbog tuđe propasti sigurnim korakom koračaju u sopstvenu. Smijeh ne osjećaju likovi na sceni nego gledaoci u publici koji jedini vide kako lukavi plan propada prije nego je i krenuo u realizaciju. I kako će superiorni spletkaroš biti kažnjen. Kako će izgubiti samopouzdanje i vidjećemo ga preplašenog. I nasmijati mu se. Naš smijeh će mu biti kazna. Ali nećemo se smijati njemu, liku, bilo da je to Harpagon ili Orgon, Kir Janja ili sreski kapetan Jerotije ili pak naš Miloš Vladisavljević, već njegovom osuđenom lukavstvu. Onom istom sa kojim se mi susrećemo. Spletkama koje trpimo ili pak sprovodimo. Smijehom ćemo kazniti lukavstvo ovoga svijeta. Dobićemo trenutak intimnog razračunavanja sa svijetom u kome ćemo pobijediti. I makar na trenutak likovati da pravda postoji i da prestupnici dobijaju ono što su zaslužili. Na trenutak ćemo popraviti svijet po mjerilima pisca, glumca, reditelja, gledaoca, po mjerilima pozorišta. A to smo mi. Mi postajemo komedija. Najsloženiji i najzahtjevniji od svih žanrova. I tražimo sebe i svoj put do nje danas.

U "Noćnoj straži" Fedora Šilija nalazimo ljude kod kojih rad nije ono što omogućava život. Spletkarenje, manipulacije, varanje, prećutkivanje istine, kvaliteta su koji obezbijavaju egzistenciju. Ko ne vlada ovim vještinama biva progнан na margine ovog

čudnog svijeta u kome caruju sumnjive markize, propali i posrnuli plemići, kolekcionari lažnih slika, zagonetni pjesnici. Svijet koji je postao falsifikat. Nalazimo generaciju čija je religija komfor i udobnost. naviknutu da živi od tuđih para, dobijenih brakovima, nasleđstvom, obmanom i nikada ne pomislivši da to neće vječno trajati. Komad "Noćna straža" počinje od pitanja: šta se dešava kada para nestane?

Boris Liješević

MANIFEST DADE

Dada je novi pravac u umetnosti. To se vidi po činjenici da se sve do sada o tome nije znalo ništa, a već sutradan ceo Cirihi će brujati o tome. Dada dolazi iz rečnika. To je užasno jednostavno. Na francuskom to znači „drveni konjić“. Na nemačkom to znači *addio*, skini mi se s vrata. Vidimo se neki drugi put! Na rumunskom: „Da, zaista, u pravu ste, to je tako. Ali naravno, da, svakako, tako je.“ I tako dalje. Internacionalna reč. Samo reč i reč kao pokret. Vrlo laka za razumevanje. To je užasno jednostavno. Ako od nečeg takvog hoćete da napravite umetnički pravac, morate računati na komplikacije. Dada psihologija, dada Nemačka, sa svojom gorušicom i mističnim grčevima, dada književnost, dada buržuj, ali i vi, uvaženi pesnici, koji uvek pišete rečima, ali nikako da napišete samu reč, koji uvek izbegavate da kažete ono što zaista jeste. Dada svetski rat bez kraja, dada revolucija bez početka, moji dada prijatelji i pesnici, uvažena gospoda, industrijalci i jevanđelisti. Dada Cara, dada Hilzenbek, dada m'dada, dada, m'dada dada mhm, dada dera dada, dada Hil, dada Ca. Kako da steknete večno blaženstvo? Tako što ćete govoriti dada. Kako da postanete slavni? Tako što ćete govoriti dada. Uzvišenog držanja i s besprekornim manirima. Do ludila. Do gubitka svesti. Kako da se otarasite svega što zaudara na žurnalizam, na crve, na sve što je fi no i uredno, ograničeno, moralističko, evropeizirano, klonulo? Tako što ćete govoriti dada. Dada je svetska duša, dada je zalagaonica. Dada je najbolji cvetni sapun na svetu. Dada g. Rubiner, dada g. Korodi. Dada g. Anastazijus Lilenštajn. Prosto rečeno: gostoljubivost Švajcaraca zaslužuje najdublje poštovanje. A u estetskim stvarima, presudan je kvalitet. Pročitaću pesme koje odstupaju od konvencionalnog jezika i koje zapravo žele da ga odbace. Dada Johan Fuksgang¹ Gete. Dada Stendal. Dada Dalaj Lama, Buda, Biblija i Niče. Dada mhm dada da. To je pitanje veza, a njihovo popuštanje može poslužiti kao početak. Ne želim reči koje su izmislili drugi ljudi. Sve reči su izumi drugih. Želim nešto svoje, sopstveni ritam, sopstvene suglasnike i samoglasnike, koji odgovaraju tom ritmu i koji su samo moji. Ako je ova vibracija dugačka sedam lakata, onda hoću i reči koje će imati sedam lakata. Reči g. Šulca imaju

svega dva i po centimetra.

To će nam pokazati kako u stvari nastaje artikulisani jezik. Pustiću samoglasnike da luduju. Pustiću ih da prosto izlete, kao što mačka mijauče... Reći se pomaljaju, ramena reči, njihove noge, ruke, šake reči. Au, joj, uh. Ne treba dopustiti da mnogo reči izleti napolje. Stih je prilika da se otarasimo sve te prljavštine. Hteo sam da odbacim i sam jezik. Ovaj ukleti jezik, koji se prosto lepi za prljavštinu, kao šake brokera izluzane brojanjem kovanica. Hoću reč tamo gde počinje i gde se završava. Dada je srce reči.

Svaka stvar ima svoju reč, ali reč je postala stvar po sebi. Zašto je ne bih sam pronašao? Zašto se neko drvo ne bi zvalo plupluš, a pluplubaš, kada pada kiša? Reč, reč, reč, van vašeg domašaja, što dalje od vaše uskogrudosti, vaše smešne nemoći, vašeg beskrajnog samozadovoljstva, van svog tog mehaničkog ponavljanja vaše očigledne ograničenosti. Reč je, gospodo, javna stvar od prvorazrednog značaja.

Cirihi, 14. VII 1916.

Hugo Ball, *Eröffnungs-Manifest*, 1. Dada-Abend, Zürich, 14. Juli 1916.

¹ U originalu, „Dada Johann *Fuchsgang* Goete“; „Fuchs“ je „lisica“, umesto „Wolf“, vuk. Mala igra reči, ali koja možda ima veze s Geteovom verzijom stare bajke o Liscu Rajenkeu (*Reineke Fuchs*, 1794); lik Varalice, koji se pojavljuje i u engleskom, francuskom, holandskom i drugim evropskim folklorima, kao Reynard the Fox, Renart, Reinaert, „prepredena lija“ (takođe, „dijalektičar“, kod Ničea, u *Sumraku idola*), itd.

Hugo Ball

BEKSTVO IZ VREMENA

Izbor beleški iz dnevnika Huga Balla (1910–1917)

Preveo i priredio: Aleksa Golijanin, 2013–2014.

Bubašvaba pres

anarhija/ blok 45

PORODIČNA BIBLIOTEKA

<http://anarhija-blok45.net1zen.com>

NOĆNA STRAŽA

Noćna straža, remek-delo jednog od najpoznatijih slikara baroka, Rembranta van Rajna naslikana je 1642. godine. Efekat svetlo-tamnog na slici je toliki da je nesumnjivo po njemu ova slika stekla epitet "jednog od svetskih čuda". Slika se danas nalazi u Rijksmuseumu u Amsterdamu.

Slika Noćna straža ogromnih dimenzija (3,65 x 4,38), je naručena 1638. godine za zgradu amsterdamskog streljačkog udruženja, radi obeležavanja posete francuske kraljice Marije Mediči. Za Rembranta ova slika je predstavljala simbol spajanja svega što je nekada bilo, ali i novi početak.

Sa svojih 17 ličnosti koje bi trebalo da budu portreti, slika predstavlja četvoro kapetana Fransa Banninga Koka pred odlazak na strelišta. Ličnosti su prikazane u bogatim kostimima raspoređene u četiri grupe. Pored portreta 18-orice ljudi, čija se imena znaju, na slici su prikazani i mnogi nepoznati ljudi. Kao na tesnoj pozornici na slici je prikazano 34 ličnosti. Neke ličnosti stoje, druge hodaju, jedna lupa u doboš, druga puni pušku, jedna devojčica sa kesom o pojasu i petlom trči među noge tih ljudi, neke ličnosti sa gestovima horista mašu zastavom, podižu koplja, jedan čovek nekako neodređeno pokazuje nešto

kažiprstom, neke ličnosti jednostavno poziraju, kao pred štafelajem.

Glavnu ulogu u ovoj monumentalnoj slici Rembrant daje svojoj grandioznoj viziji svetlo- tamnog. Sličnost, smisao, realnost se potčinjava ovom osnovnom postulatu. Na slici je naglašena imaginarna, dramatična atmosfera svetlo-tamnog i virtuozno ostvaren barokni pokret i osvetljenje. Zasičeni, duboki crni, crveni i zlatni tonovi se utapaju u atmosferu zažarene teme sa onim iznenadnim magnezijumskim praskom dve bleštave svetlosti (poručnik i devojčica). U tom postupku neki od likova su utonuli u senku, a neke su zaklonili likovi spred njih. Rembrant je virtuozno naslikao veličanstveni sjaj metala, lepršavost tkanina, razne elemente opreme, pa čak i facijalne ekspresije, i sam pokret pod zbudjujućim zracima svetlosti.

Većina tih odlično slikanih glava na slici, nije verno portretisana. Verovatno je svaki od tih naručilaca koji su platili po 100 guldena da budu ovekovečeni onakvi kakvi jesu, ako ne i malo lepši i dostojanstveniji, bio neprijatno iznenađen kada je utvrdio da se kao ličnost sa sigurnošću može identifikovati samo pomoću broja kojim je obeležen i liste imena ispisanih na kartušu naslikanom na stubu u pozadini.

Poznato je da se naslikana scena odigrava ne u noći već u po bela dana. Zaista, ona se ne odigrava ni danju ni noću, već u imaginarnom, apstraktnom osvetljenju Rembrantove vizije. To osvetljenje savršeno bi odgovaralo nekom spiritualnom sižeu slike.

Rembrantove pristalice su bile oduševljene ovom slikom i dosta je hvalile. Tako Rembrantov učenik Hogstraton kaže: "da je tako živopisno zamišljena, tako elegantno aranžirana, tako snažna, da prema njoj sve drugo liči na karte za igranje". Međutim, slika nije naišla na dobar prijem i razumevanje publike, a kod naručilaca je izazvala pravo razočarenje. Neki od portretisanih osoba su smatrali da su prikazani u manjem "sjaju". Početkom XIX veka slika doživljava uspeh i dobija nov naziv - Noćna straža.

Protivrečna mišljenja koja se izriču o Noćnoj straži Rembranta van Rajna još od njenog postanka ni do danas nisu dovedena u saglasnost. Jedni, u ovoj slici vide "himnu nezavisnosti i revolucije, holandsku Marseljezu", a drugi je posmatraju prozaičnijim očima i smatraju da u tom banalnom sižeu nema ničega herojskog.

BORIS LIJEŠEVIĆ

Rođen 1976. u Beogradu, a odrastao u Budvi gde je završio osnovnu školu i gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu diplomirao srpsku književnost i jezik, a na Akademiji umetnosti u Novom Sadu diplomirao na katedri za multimedijalnu režiju. Na istoj Akademiji radi kao docent na katedri za glumu. Trostruki stipendista Gete instituta u Beogradu. Saradnik Zagrebačkog glumačkog studija gde se bavi Strazbergovom Metodom.

U Ateljeu 212 započeo rediteljsku karijeru predstavom "Prisustvo". 2004 godine. Od tada režira u zemlji i regionu, a najčešće u Ateljeu 212 gde pravi svoje najvažnije rediteljske korake predstavama "Čekaonica" "Plodni dani" i "Pijani".

Tokom 14 godina profesionalnog rediteljskog rada susretao se s različitim naslovima, autorima, žanrovima i pravcima. Režira srpske dramske autore mlađe i srednje generacije: Fedor Šili ("Beograd-London" "Čarobnjak") Minja Bogavac ("Dragi tata") Dušan Spasojević ("Zverinjak") Miloš Jakovljević ("Projekcija") potom savremene regionalne i evropske autore: David Harover ("Prisustvo") Džon Ozbourn ("Osvrni se u gnevu") Luc Hibner (Greta strana 89") Jasmina Reza ("Bella figura") Olja Lozica ("Ogrebotine") Ksenija Dragunska ("Osećaj brade") Igor Štiks ("Brašno u venama", "Zrenjanin" "Elijahova stolica") Ivan Viripaev ("Pijani"). Od klasičnih pisaca režirao je dela Karla Goldonija ("Sluga dvaju gospodara"), Evripida ("Alkestida"), Fejdoa ("Hotel slobodan promet") i Puškina ("Evgenije Onjegin"). Radio više predstava

prema dramtizacijama prozних dela: Branislava Nušića ("Opštinsko dete") Jurija Poljakova ("Jare u mleku") Erlenda Lua ("Mirni dani u Miksing partu"), Aleksandra Tišme ("Upotreba čoveka") Šandora Maraija ("Mir na Itaki").

Značajan deo njegovog opusa čine autorski projekti koji najčešće nastaju snimanjem tematskih razgovora s odabranim anonimnim sagovornicima koji otkrivaju svoja autentična iskustva: "Čekaonica" "Plodni dani" "Povodom Galeba" "Očevi su grad(ili)", "Peti park" "Čuvari tvog poštenja"

Za svoj je rad dobio više domaćih i regionalnih nagrada među kojima dve Sterijine nagrade, dve nagrade sarajevskog magazina Dani – Hrabri novi svet u okviru festivala MESS, dve nagrade za režiju Petar Kočić na festivalu u Banjaluci, Nagrada Mira Trailović – grand prix festivala Bitef, Nagrada Ljubomir Muci Draškić, Nagrada Bojan Stupica, Nagrada za režiju Anđelko Štimac, na Festivalu malih scena u Rijeci, Grand prix na festivalu u Brčkom, Nagrada Ardalion na festivalu u Užicu, Nagrada za režiju na festivalu u Vršcu, Nagrada za režiju na festivalu Barski ljetopis, Godišnje nagrade Ateljea 212, Srpskog narodnog pozorišta i Jugoslovenskog dramskog pozorišta i neke druge.

Sa Fedorom Šilijem saraduje na mnogim pozorišnim projektima koje Šili piše ili dramtizuje već postojeće prozne tekstove.

Živi i radi između Beograda, Novog Sada i Budve.

Hugo Bal

BEKSTVO IZ VREMENA

Izbor beleški iz dnevnika Huga Bala (1910–1917)

Romantizam: reč i slika (1916–1917)

1

1916.

Cirih, 2. II

„*Cabaret Voltaire*. Pod tim imenom, osnovana je grupa mladih umetnika i pisaca, čiji je cilj stvaranje centra za umetničku zabavu. Ideja kabarea je da gostujući umetnici u njemu svakodnevno izvode svoje predstave i recitale. Pozivaju se mladi ciriški umetnici, bez obzira na orijentaciju, da dođu u kabare i predstave svoje predloge i ostvarenja.“ (Najava iz štampe.)

5. II

Mesto je bilo krcato; mnogi nisu imali gde da sednu. Negde oko šest sati uveče, dok smo užurbano montirali i postavljali futurističke plakate, naišla je jedna delegacija, sastavljena od četiri mala čoveka, istočnjačkog izgleda, s portfolijima i slikama pod miškama; neprekidno su se klanjali, veoma učtivo. Predstavili su se: Marsel Janko (Marcel Janco), slikar, Tristan Cara (Tzara), Žorž Janko (Georges Janco) i četvrti gospodin, čijeg imena ne mogu da se setim. Tu se zatekao i Arp (Hans Jean Arp), s kojim sam mogao da se razumem bez mnogo reči. Na zidu su uskoro visili Jankov raskošni „Arhandel“ i druge lepe stvari, a Cara je iste večeri čitao neke stihove, u tradicionalnom stilu, koje je vadio iz raznih džepova svog sakoa, na prilično šarmantan način.

6. II

(...) Bilo je mnogo Rusa. Osnovali su orkestar balalajki, od nekih dvadeset članova, i hteli bi da redovno nastupaju.

11. II

Došao je i Hilzenbek (Richard Huelsenbeck). Zalaže se za snažniji ritam (crnački ritam). On bi najradije zabubnjao književnost u zemlju.

26. II

Sve je obuzela neka nepoznata pomama. Mali kabare samo što ne popuca po šavovima i pretvara se u igralište za najluđe emocije.

1. III

Arp govori protiv pompeznih bogova slikarstva (ekspresionista).

Kaže da su Markovi bikovi suviše debeli. (...) Ako sam ga dobro shvatio, on se ne zanima toliko za obilje, koliko za pojednostavljivanje. (...) Stvaranje za njega znači odvajanje sebe od svega što je neodređeno i maglovito. On želi da pročisti maštu i da se usredsredi na otvaranje neka njenom skladištu slika već ka onome od čega su slike sačinjene. On polazi od pretpostavke da su slike mašte i same kompozicije. Umetnik koji radi na osnovu slobodnog toka mašte obmanjuje samog sebe u pogledu originalnosti. On koristi materijal koji je već oblikovan, tako da se bavi samo njegovim razvijanjem.

*

(...) Stvarnost počinje tek kada stvari počnu da se iscrpljuju.

5. III

(...) Slika ljudskog obličja sve više nestaje u slikarstvu našeg vremena, a sve stvari se prikazuju samo u raspadanju. To je još jedan dokaz koliko je ljudski lik postao ružan i istrošen i koliko su nam stvari iz našeg okruženja postale odvratne. Sledeći korak je poezija rešena da iz sličnih razloga odbaci jezik. To se verovatno nije dešavalo nikada ranije.

Sve funkcioniše; samo čoveka više nema nigde.

11. III

Hilzenbekov recital u devet. Dok ulazi, u ruci drži bambusov štap i povremeno zamahuje njime. To razdražuje publiku. Misle da je arogantan i zaista tako izgleda. Nozdrve mu podrhtavaju, obrve mršte. Njegov ironični smešak je pomalo umoran, ali suzdržan. Čita, uz pratnju velikog bubnja, i viče, zviždi, smeje se. (...) Njegova poezija je pokušaj da se jasnom melodijom celine ovog neizrecivog doba obuhvate sve njegove provalije i naprsline, sva njegova izopačena i ludačka vedrina, sva njegova buka i isprazna graja. Gorgonina glava neobuzdanog užasa osmehuje se usred fantastičnog sunovrata.

12. III

(...) Sredstvo za udaljavanje je sam život. Budimo potpuno novi i inventivni. Ispisujmo život iznova, svakog dana.

*

Ono što slavimo je u isti mah lakrdija i pogrebna misa.

14. III

FRANCUSKO VEČE

(Program)

*

(...) Hteo sam da prevedem i pročitam odlomke iz Lotreamona, ali nisam to uradio na vreme. Umesto toga, Arp je čitao odlomke iz Žarijevog *Kralja Ibija*. Ustašca madam Lekont su otpevala „A la Marinique“ i još neke milozvučne stvari.

Sve dok ceo grad ne padne u trans, kabare nije ispunio svoju svrhu.

15. III

Kabareu je potreban odmor. Svakodnevno izvođenje, sa ovakvim nabojem, nije samo iscrpljujuće, to je ubistveno. Usred vreve počinjem da se tresem, od glave do pete. I onda ne mogu da uradim ništa, dižem ruke od svega i bežim.

30. III

Juče su svi stilovi iz poslednjih dvadeset godina imali randevu. Hilzenbek, Cara i Janko izveli su na pozornici „Poème simultan“ (simultanu poemu).¹ To je kontrapunktalni rečitativ, u kojem tri ili više glasova u isto vreme govore, pevaju, zvižde i tome slično, tako da iz njihovog spoja nastaje elegični, komični ili bizarni sadržaj komada. Takva simultana poema dramatično naglašava onaj najuporniji aspekt nekog organona (organskog dela), kao i njegovu uslovljenost pratnjom. Zvuci (neko rrrrr razvučeno na ceo minut ili tresak ili sirene, itd.) nadmašuju svojom energijom ljudski glas. (...)

5. IV

(...) Naše debate su strastvena potraga, svakim danom sve očiglednija, za specifičnim ritmom i zakopanim licem ovog vremena. Za njegovim temeljima i suštinom; za mogućnošću da se oni dosegnu, ožive.

Umetnost je samo prilika za to, metod.

11. IV

Planovi za osnivanje „Društva Volter“ i pravljenje internacionalne izložbe. Prilozi iz nastupa biće uskoro objavljeni u jednoj antologiji.

H. (Hilzenbek) govori protiv „organizacije“; ljudi su imali previše toga, kaže. I ja tako mislim. Od hira ne treba praviti umetnički pravac.

14. IV

Naš kabare je gest. Svaka ovde izgovorena i otpevana reč govori makar jednu stvar, da ovo ponižavajuće doba nije uspelo da stekne naše poštovanje. Šta bi u njemu moglo biti tako impresivno i vredno poštovanja? Njegova pravila? Naš veliki bubanj ih je potopio. Njegov idealizam? To je odavno postala lakrdija, kako u svom popularnom, tako i u svom akademskom izdanju. Grandiozne klanice i kanibalistički podvizi?

Naša dobrovoljna ludost, naš entuzijazam za iluzije, posramiće ih.

18. IV

Cara je i dalje zabrinut zbog časopisa. Moj predlog da ga nazovemo „Dada“ je prihvaćen.² Mogli bismo da ga uređujemo na smenu, tako što će glavni urednički tim za svaki broj dodeliti posao izbora tekstova i uređivanja nekom drugom članu. Dada znači „da, da“ na rumunskom, „konj za ljuljanje“ ili „dečiji konjić“ na francuskom. Za Nemce je to znak blentave naivnosti, uživanja u pravljenju potomstva i privrženosti dečijim kolicima.

21. IV

(...) Sve više mislim kako kabare treba da postavim na noge i onda dignem ruke od svega.

24. V

Ima nas petoro i ono što je zaista izuzetno jeste činjenica da se nikada ne slažemo potpuno ili istovremeno, iako postoji saglasnost oko glavnih pitanja. Konstelacija je promenljiva. Čas se Arp i Hilzenbek slažu i izgledaju nerazdvojni, čas se Arp i Janko udružuju protiv H., da bi onda H. i Cara bili protiv Arpa, itd. Privlačnosti i odbojnosti se stalno menjaju. Dovoljna je neka ideja, neki gest, trenutak razdraženosti, da se cela konstelacija promeni, a da pri tom ne ugrozi ozbiljno naš mali kružok. (...)

*

Janko je napravio veliki broj maski za novu predstavu, koje su nešto mnogo više od dobrih radova. Podsećaju na japansko ili antičko grčko pozorište, a opet su potpuno moderne. Pošto su osmišljene tako da se razaznaju iz daljine, u relativno malom prostoru kabarea deluju zapanjujuće. Svi smo bili na okupu kada je Janko doneo maske i odmah smo ih isprobali. Onda se dogodilo nešto čudno. Maske ne samo da su odmah tražile kostime već su diktirale i sasvim određene, patetične pokrete, koji su se graničili s ludilom. Iako nam to do pre pet minuta nije bilo na kraj pameti, hodali smo okolo izvodeći najbizarnije fi gure, kiteći se i pokrivajući nemogućim predmetima, pri čemu se svako trudio da u tome bude inventivniji od ostalih. Pokretačka snaga tih maski neodoljivo nas je obuzela. Svi smo odjednom shvatili značaj tih larvi za mimiku i pozorište. Maske su prosto tražile od onih koji ih nose da započnu tragično-apsurdni ples. (...) Ono zbog čega nas te maske oduševljavaju jeste to što ne predstavljaju nešto ljudsko, već karaktere i strasti veće od života. Užas našeg vremena, paralizujuća pozadina stvari, postali su vidljivi.

4. VI

Cabaret Voltaire (časopis) sadrži priloge Apolinera, Arpa, Bala, Kanđula, Sandrara, Henings, Hodisa, Hilzenbeka, Janka, Kandinskog, Marinetija, Modiljanija, Openhajmera (Max Oppenheimer), Pikasa, Van Resa (Otto van Rees), Slodkog (Marcel Słodki) i Care. Sa svoje trideset dve stranice, časopis predstavlja prvu sintezu moderne umetničke i književne škole. Svoje priloge su poslali osnivači ekspresionizma, futurizma i kubizma.

12. VI

Ono što zovemo dada je farsa ništavila, u koju su uključena sva uzvišena pitanja; to je gladijatorski gest; igra bednim ostacima; smrtna presuda zbog glumatanja moralnosti i obilja. (...)

(...) Dadaista se bori protiv agonije i samrtnog grča ove epohe. Odbacuje svaku mudru suzdržanost i razvija radoznalost onog koji se raduje čak i najproblematičnijim oblicima *Fronde* (pobune). On zna da svet sistema leži u ruševinama i da je ovo doba, sa svojim insistiranjem na plaćanju u gotovini, otvorilo veliku rasprodaju bezbožnih filozofija. Tamo gde za šićardžiju počinju strah i nečista savest, za dadaistu počinju iskreni smeh i blaga pomirljivost.

13. VI

Ima jedna gnostička sekta, čiji su adepti bili toliko zadivljeni slikom Isusovog *detinjstva*, da su legali u kolenke i puštali da ih žene doje i povijaju. Dadaisti su takve bebe u naručju novog doba.

16. VI

Kulturni i umetnički ideali kao program varijetea – to je naš *Kandid*, s kojim se suprotstavljamo ovom vremenu.³ Ljudi se ponašaju kao se ništa nije dogodilo. Svakim danom klanica je sve veća, a oni drže do prestiža evropske slave. Pokušavaju da od nemogućeg naprave moguće i da izdaju čoveka, izrabljivanje tela i duše naroda i ceo ovaj civilizovani pokolj prikažu kao trijumf evropske inteligencije.

23. VI

Izmislio sam novi poetski žanr, „Stihove bez reči“ (Verse ohne Worte) ili „zvučne poeme“ (Lautgedichte), u kojima se balans samoglasnika odmerava i raspoređuje isključivo na osnovu vrednosti početka sekvence. Večeras sam pročitao prvu od tih pesama. Morao sam da napravim poseban kostim. Oko nogu sam imao velike cilindre od sjajnog plavog kartona, koji su mi sezali do kukova, tako da sam izgledao kao obelisk. Na sebi sam imao veliki plašt iskrojen od kartona, iznutra grimizan, spolja zlatan, ispod vrata uvezan tako da sam mogao da pravim pokrete

slične mahanju krilima, savijajući ruke u laktovima. Nosio sam i visoki doktorski šešir, s plavim i belim prugama.

Na sve tri strane pozornice, naspram publike, postavio sam stalke za note, na koje sam stavio svoje rukopise ispisane crvenim mastilom; pomerao sam se od jednog do drugog. Cara je znao za moje pripreme, tako da je to bila prava mala premijera. Svi su bili radoznali. Nisam mogao da hodam u onim cilindrima, tako da su me na pozornicu doneli po mraku i onda sam počeo, sporim i svečanim glasom:

gadji beri bimba

glandridi lauli lonni cadori

gadjama bim beri glassala

glandridi glassala tuffm i zimbrabim

blassa galassasa tuffm i zimbrabim...

Naglasak je postajao sve teži, a ton povišeniji, kako se zvuk suglasnika zaoštavao. Uskoro sam shvatio da, ako želim da ostanem ozbiljan (što sam hteo po svaku cenu), moj metod izražavanja ne sme ostati na istom nivou kao moja pojava. U publici sam ugledao Brupbahera, Jelmolija (Hans Jelmoli), Labana i gđicu Vigman.⁴ Pomislio sam da ću se osramotiti i sabrao se. Do tada sam završio „Labadovu pesmu oblacima“ (*Labadas Gesang an die Wolken*), za stalkom sa desne strane, i sa „Slonovskim karavanom“ (*Elefantenkarawane*), s leve strane, i okrenuo se ka srednjem stalku, žustro mašući krilima. Teški nizovi samoglasnika i spori ritam slonova dali su mi snage za poslednji krešendo. Ali, kako da dođem do kraja? Onda sam primetio da moj glas nema drugog izbora osim da preuzme drevnu kadencu sveštenečkog lamenta, onaj stil liturgijskoj pojanja koji odjekuje u svim katoličkim crkvama, širom istoka i zapada.

Ne znam odakle mi ideja za tu muziku, ali počeo sam da sekvence samoglasnika pevam u crkvenom stilu, kao rečitativ, i pokušao ne samo da izgledam ozbiljno, nego i da nateram sebe da zaista budem takav. Za trenutak mi se učinilo da se iza moje kubističke maske nalazi neko blede, zbunjeno lice, lice napola uplašenog, napola radoznalog desetogodišnjeg dečaka, koji se trese dok željno upija sveštenikove reči za vreme rekvijema i mise, u svojoj rodnoj parohiji. Svetla su se onda ugasila, prema mojim uputstvima, a mene su, oblivenog znojem, odneli sa pozornice, kao nekog magičnog biskupa.

24. VI

Pre pesama, pročitao sam nekoliko programskih napomena. U tim zvučnim pesmama potpuno se odričemo jezika koji je žurnalizam zloupotrebio

i iskvario, i tako učinio nemogućim. Moramo se vratiti najdubljoj alhemiji reči, moramo odustati čak i od reči, da bismo sačuvali poslednje i najsvetije utočište poezije. Moramo prestati s pisanjem iz druge ruke: to jest, da prihvatamo reči (kamoli rečenice) koje nisu upravo izmišljene, za našu upotrebu. Poetski efekat se više ne može postići tako što će se samo reflektovati nadahnuće ili aranžmani iz skrivene ponude dosetki i slika.

2

Vira-Magadino

1. VIII

Iskricali smo se iz Lokarna, kao Robinzon na svoje ostrvo papagaja. Ceo taj netaknuti predeo – *quanto è bella!* Čelično plave planine iznad vrtova ruža. Ostrvca koja svetlucaju na jutarnjem svetlu. Naše torbe su na šljunku, na suncu. Posle nekog vremena dolaze neka radoznala deca i ribari, koji nam pokazuju put do sela.

4. VIII

Cara je započeo *Ediciju Dada* (Collection Dada) s „Prvom nebeskom avanturom g. Aspirina“ (*La première aventure celeste de Monsieur Antipyrine*). Ali, nebeska avantura za mene su sada apatija i ta želja za oporavkom, zbog čega sve vidim u novom, nežnije raspršenom svetlu. Tri puta dnevno uranjam svoje gole, bele udove u srebrno plavu vodu. Zeleni vinogradi, zvonici, smeđe oči ribara, struje mojim žilama. Više mi nisu potrebne pesme! Sva moja odeća leži na obali; čuva je zmija sa zlatnom krunom.

*

Pišu mi o novim materijalima u umetnosti (papir, pesak, drvo i tako dalje). A ja im odgovaram da sam se zaljubio u gluvoneme pastire i da tragam za opisnim, grafičkim predmetima, da bi od njih napravio „opipljive garancije“ svoje egzistencije.

6. VIII

Manifest koji sam pročitao na prvoj *javnoj dada večeri* (u Dvorani Vag) bio je jedva prikriveni raskid s prijateljima. I oni su to tako doživeli. Da li se zna za još neki manifest, nekog upravo osnovanog pokreta, koji odbacuje sam taj pokret, pred njegovim sledbenicima? A to je ono što se dogodilo. Ako su se stvari iscrpele, ne mogu više da se bavim time. Takav sam po prirodi; nema svrhe da pokušavam da to promenim.

11. VIII

Zvona iz Magadina, Ronka, Askone i Brisađa su muzičke kutije koje

sviraju umilne melodije. Pevuše sneno po ceo dan. Planine i jezero: herojska mrtva priroda, obrubljena srebrnim plamenovima.

18. IX

(...) Možemo pokušati da uvažimo činjenice i pravi stil vremena.

Ako se sve ruši, neka se ruši. Pojaviće se nova osnova.

25. IX

Treba biti na oprezu. I zlo zna za istrajnost i besmrtnost. Da nije tako, kako bi se rušitelji naučili svom zanatu?

26. IX

Predivan dan. To zaista treba doživeti. Lišće opada. Plavi grozdovi, okrugli i zreli, prekrivaju sva okolna brda. Sada znam gde se može pobeći iz Ciriha: u Tičino.

3. X

Cara, Arp i Janko su mi poslali pismo iz Ciriha, u kojem kažu da obavezno moram da dođem tamo: moje prisustvo je hitno potrebno.

6. X

Preterivanja su mi prijala. (...)

Grubi naturalizam, animizam, marinetizam.

Svuda se može videti kako se očajanje nad bezbožničkim svetom drži klasicističkih fraza.

Sakrij se iza stvari. Nestani.

3

Ermatingen

2. XI

(...) U Cirihi: Cara mi čita, ali pošto sam uznemiren, daje mi nekoliko svojih novih pesama. Na putu kući gubim ceo svežanj. Jednostavno ne mogu da se setim gde sam mogao da ih ostavim, spavam loše, ustajem i odlazim u Niderdorf u četiri izjutra, da bih tražio pesme zajedno sa čistačima ulica i po slivnicima. Uzalud. Biro za izgubljene stvari, novine, sve uzalud. Rukopis je izgubljen; jedva se usuđujem da mu kažem. Frank kaže, „Podsvest. Više ti nisu važne.“

1917

Cirih, 9. I

(...) Treba spaliti biblioteke i ostaviti samo ono što svako može da nauči napamet. Bio bi to početak divnog doba legendi.

1. II

Emi se onesvestila na ulici. Stajali smo ispod ulične svjetiljke i čekali tramvaj. Naslonila se na zid, zanjihala i onda polako srušila. Neki prolaznici su mi pomogli da je odnesem do prve ambulante, u obližnjoj policijskoj stanici. Dok sam je nosio, njena mala glava je tako spokojno i udobno počivala na mom ramenu. U policijskoj stanici, čudna scena: nas dvoje, a oko malog kreveta, šest ili sedam policajaca, zabrinutih lica, koji prinose vodu i miluju njenu plavu kosu. Na putu kući se osmehnula i rekla: „Zašto su ti usta tako gorka?“

5

18. III

Cara i ja smo iznajmili prostor Galerije Koraj (Galerie Coray, Bahnhofstrasse 19) i juče smo otvorili *Galeriju Dada (Galerie Dada)*, izložbom grupe *Sturm*.⁵ To je nastavak ideje o kabareu od prošle godine. Imali smo samo tri dana od predloga do otvaranja. Došlo je oko četrdeset ljudi. Cara je zakasnio, tako da sam onda ja dao uvodnu reč; govorio sam o planovima za osnivanje male grupe ljudi, koji bi podržavali i podsticali jedni druge.

*

(...) Prošle nedelje bio je maskenbal kod Mari Vigman. Po prvi put smo čuli poeziju Hansa Arpa, koju je čitao njegov prijatelj Najcel (Lucien H. Neitzel), sedeći na ćilimu, kao derviš. Pesme su pune metafora i duha starih bajki; podsećaju na damsku haljinu iz katedrale u Majncu, sa izvezenim goblinima, koji plešu i prevrću se preko glave.

22. III

Prevazišli smo varvarstva kabarea. Između „Voltera“ i *Galerije Dada* postoji vremenski raspon u kojem je svako veoma mukotrпно radio i prikupio nove utiske i iskustva.

29. III

SVEČANO OTVARANJE GALERIJE

(Program)

1. IV

Juče je dr Jolos (Waldemar Jollos) pričao o Paulu Kleu. Samo što se predavanje završilo, pojavio se slikarev otac, g. Hans Kle, koji je došao iz Berna. Došao je samo zbog tog predavanja, ali je zakasnio. Stariji čovek, od skoro sedamdeset godina. Voleo bih da je predavanje moglo da počne opet, a da se publika pozove nazad telefonom. Sada će mu se smejati, mislio je starac, kada se vrati u Bern, a da nije čuo predavanje. Ali, bio je

veoma zadovoljan što je mogao da vidi slike svog slavnog sina. Teško da će opet moći da se pogledaju u tako lepom i živahnom ambijentu. (...)

8. IV

Juče sam održao predavanje o Kandinskom. Ostvario sam svoj omiljeni stari plan. Totalno umetničko delo: slika, muzika, ples, poezija – sada imamo sve to. (...)

10. IV

(...) Naši sadašnji stilistički pokušaji – šta žele da postignu? Da se oslobode ovog vremena, čak i podsvesno, i tako daju vremenu njegov najsuštinski oblik.

14. IV

DRUGO (*Sturm*) VEČE

(Program)

*

Galerija je bila suviše mala za brojne posetioce, iako je cena ulaznica bila visoka. Jedan nemački pesnik vređa posetioce nazivajući ih „govedima“. Drugi nemački pesnik pita da li je moguće da ne znamo da je Hervart Valden⁶ vatreni patriota. Treći nemački pesnik kaže kako je siguran da u galeriji „zgrćemo pare“ i da zato ne može da nam odobri čitanje svog pacifističkog romana *Der Vater* (Otac).⁷ Sve u svemu: ljudi su nezadovoljni, delom zbog našeg „radikalizma“, delom iz ljubomore.

*

(...) Komad (Oskara Kokoške, *Sfinga i Strašilo*, 1907) izvođen je u dve spojene prostorije; glumci su nosili tragične kostime. Moj je bio tako veliki da sam u njemu mogao da sasvim udobno čitam svoju ulogu. Glava maske je bila osvetljena električnim svetlom; mora da je izgledala čudno, u zatamnjenoj prostoriji, sa svetlom koje je dopiralo iz očiju. Emi je bila jedina koja nije nosila masku. Bila je pola Silfa,⁸ pola anđeo, sva lila i svetlo plava. Sedišta su bila postavljena sve do glumaca. Cara je bio u zadnjoj prostoriji, gde je trebalo da obezbedi „gromove i munje“ i da papagajski ponavlja, „Dušo, slatka dušo!“ Ali, pošto je u isto vreme nadgledao ulaz i izlaz, gromove i munje je pravio na pogrešnim mestima, što je stvorilo utisak potpuno sračunatog rediteljskog efekta, namerne pometnje u pozadini.

Na kraju, g. Firdusi je morao da padne, sve se pomešalo u čvrsto zapetljano klupko zategnutih žica i svetiljki. Nekoliko trenutaka vladali su potpuna tama i zbrka; onda je galerija ponovo poprimila pređašnji izgled.

18. IV

Glavni časovnik apstraktne epohe je eksplodirao.

26. IV

(...) Hilzenbek bi hteo da opet dođe u Švajcarsku; moli nas da ga detaljno obavestavamo o onome što se dešava u galeriji.⁹

28. IV

TREĆE VEČE

(Program)

*

Da li je naša zgađenost nad životom samo poza? Hilzenbek je to često govorio i verovatno je u pravu. Ali, ta poza postaje ozbiljna. Ako ne želimo da se pokrenemo, vreme će nas naterati. Treba povesti raspravu, koja će zahvatiti naše najdublje usađene organe.

12. V

ČETVRTO PRIVATNO VEČE: „STARA I NOVA UMETNOST“

(Program)

23. V

(...) Dadaizam – igra maski, prasak smeha? A iza toga, sinteza svih romantičarskih, dendističkih i demonskih teorija XIX veka?

6

Magadino, 7. VI

Čudna podudarnost: dok smo bili u Cirihi, u Špigelgase 1, u kabareu, preko puta nas, u Špigelgase 6,¹⁰ ako se ne varam, živeo je g. Uljanov-Lenjin. Sigurno je morao da sluša našu muziku i tirade svake večeri; ne znam da li je uživao ili izvukao neku korist iz njih. A u vreme kada smo otvarali galeriju u Bahnhofstrase, Rusi su otputovali za Sankt Peterburg, da podignu revoluciju. Da li je dadaizam znak i gest suprotan boljševizmu? Da li destrukciji i potpunoj sračunatosti on suprotstavlja potpuno donkihotovsku, neupotrebljivu i nepojmljivu stranu sveta? Biće zanimljivo pratiti ono što se dešava, ovde i tamo.

Brusada

10. VII

Ovde smo na planini Brusada, u Vale Mađa (Valle Maggia), već deset dana. Ako hoćete da pronađete planinu, morate se uspinjati uz opasne klisure, ponore, litice. Stranci je mogu videti iz daleka, ali ne mogu doći do nje. Uska staza, na strmoj litici, zarasala u vres, kojom morate ići povijeni, vodi do nas. Pravi inferno vode, klisura i huke, dočekuje posetioca. Naša koliba je smeštena među rascvetalim trešnjama, na livadi

punoj cvrčaka. Nalazimo se na pola puta između linije snega i najbližeg sela. Jedna salutarijanska porodica iz Rončinja, koja živi u planinama, u stalnom iščekivanju progona od strane hrišćana, dala nam je pastira za vodiča i jednu belu kozu. Pečemo hleb i mešamo kačamak u bakarnom loncu. Bila je to naporna ekspedicija, s kozom na uzici i pisaćom mašinom u *cerlo* (korpi od pruća). (...)

1 Tekst ili „partitura“ ove simultane poeme, „L'Amiral cherche une maison a louer“ (Admiral traži kuću za iznajmljivanje), obavljen je u časopisu *Cabaret Voltaire*, 1916, str. 6–7.

2Ova beleška govori da je do otkrića reči „dada“ došlo negde prethodne nedelje, posle 11. IV, kada je pala ideja o „Društvu Volter“.

3 Ovo je jedino mesto na kojem Bal otkriva zašto je *Cabaret Voltaire* tako nazvan. Zanimljivo je da je u vreme kada je pisao *Kandida*, Volter razmišljao o osnivanju vlastitog pozorišta u Švajcarskoj, u kojem bi sam producirao i režirao svoje komade.

4Mary Wigman (1886–1973), još jedna učenica fon Labana, koja je posećivala *Cabaret Voltaire* i *Galerie Dada*; pionirka modernog ekspresivnog plesa, koja je kasnije osnovala sopstvenu školu „apsolutnog plesa“.

5Vlasnik galerije je bio Han Coray (Karl Heinrich Ulrich Anton Coray, 1880–1974), kolekcionar iz Ciriha, koji je prethodno, u januaru i februaru 1917, u istom prostoru priredio izložbu Arpa, Adje i Ota Van Resa (Adya i Otto van Rees), Janka, Rihtera, Čarnera (Johann Wilhelm von Tscherner), Helbiga (Walter Helbig) i Slodkog. U štampi se o tome pisalo kao o izložbi „ciriških kubista“.

6Herwarth Walden (Georg Lewin, 1878–1941), nemački ekspresionistički pesnik, muž Elze Lasker-Šiler (Else Lasker-Schüler), od 1901–1911. Komunist, 1932. emigrirao u SSSR, gde je kasnije stradao u staljinističkim čistkama.

7 Hugo Bal misli na Leonharda Franka.

8La *Sylphe* (Edith Lambelle Langerfeld, 1883–1965), američka egzotična plesačica. Nastupala u *Folies Bergère* i londonskom *Alhambra Theatre*. Proslavila se plesom *Salome*, iz opere Riharda Štrausa (1905).

9Hilzenbek je u to vreme bio u Berlinu, gde je uspostavljao kontakte koji će 1918. dovesti do osnivanja berlinske dadaističke grupe.

10 Zapravo, Špigelgase 14.

Hugo Ball
BEKSTVO IZ VREMENA
Izbor beleški iz dnevnika Huga Balla (1910–1917)
Preveo i priredio: Aleksa Golijanin, 2013–2014.
Bubašvaba pres
anarhija/ blok 45

PORODIČNA BIBLIOTEKA
<http://anarhija-blok45.net1zen.com>

PRODUKCIJA I TEHNIČKA REALIZACIJA

Tehnički menadžer: VOJIN BUTKOVIĆ
Menadžer tehnike i informacionih tehnologija:
GORAN MIRKOVIĆ
Dizajner: MARIJA JEVTIĆ

SCENSKA OPREMA

Krojački radovi: LJILJANA MIJAILOVIĆ,
DRAGAN MARJANOVIĆ
Stolarski radovi: RADIŠA ĐURIĆ, MILAN
CVETKOVIĆ
Bravarski radovi: ANDREJA PETROVIĆ
Asistent dizajnera-operater: ALEKSANDAR
TERZIĆ
Nabavna služba: MILETA KOMNENOVIĆ
SCENSKA TEHNIKA
Majstor pozornice: VUČE VUČETIĆ
Pomoćnik majstora pozornice: BATO
ISMAILOVIĆ, DRAGAN ĆIROVIĆ
Dekorateri: NENAD GOLUBOVIĆ,
ALEKSANDAR ĐURĐIĆ, MILOŠ ĆIRIĆ,
TOMISLAV RADOSAVLJEVIĆ, ŽARKO DUDIĆ,
ZORAN SIMIĆ, UROŠ DANILOVIĆ i MILAN
ĐONOVIĆ
Šef transporta: ŽELJKO MURATOVSKI
Transport: NIKOLA BRKIĆ, SAŠA
RADOSAVLJEVIĆ i JOVAN STOŠIĆ
Glavni rekviziter: SAŠA PIVALJEVIĆ
Rekviziteri: BORIS JAKUŠ, MILAN RADOVIĆ,
DEJAN STOJILJKOVIĆ, MOMČILO ĐORĐEVIĆ
Glavni šminker: DUBRAVKA BUŠATLIJA
Šminker: ANA RADOJKOVIĆ, TAMARA GAJIĆ
Šef garderobe: GROZDANA STANOJEVIĆ
Garderoberi: BRANKO PETROVIĆ,

SLOBODANKA PETROVIĆ i DRAGANA RISTIĆ
Šef rasvete: RADOMIR STAMENKOVIĆ
Rasveta: DRAGAN MASLAREVIĆ, MARKO
ĐOKIĆ, DUŠKO KOVAČEVIĆ, PREDRAG
PANTIĆ i MILAN STANOJEVIĆ
Šef zvuka: DRAGAN STEVANOVIĆ – BAGZI
Zvuk: MIROSLAV PETRULJEVIĆ, LIDIJA
MIROVIĆ
Video: DUŠAN STOJNIĆ
Specijalni efekti: DANILO DUDIĆ

Fotografije: BOŠKO ĐORĐEVIĆ
Urednik programa: JELENA MIJOVIĆ
Dizajn programa: MARIJA JEVTIĆ

Organizator projekta: JELENA TVRTKOVIĆ
Menadžer prodaje: JOVANA ČUMIĆ
Šef marketinga: JOVANA STEFANOVIĆ
Referent marketinga, PR: BILJANA ŠEGO
Dramaturg: JELENA MIJOVIĆ
Dramaturg: DIMITRIJE KOKANOV
Sekretar pozorišta: BILJANA VULOVIĆ
Operativni direktor: MAŠA MIHAILOVIĆ
Direktor pozorišta: BRANIMIR BRSTINA

Pozorište Atelje 212, Beograd, Svetogorska 21
tel. blagajne: + 381 11 3247 342, 322 66 26
imejl: atelje212bilet@atelje212.rs
www.atelje212.rs

